

3. Na straży wolności i praw

Pomimo istnienia wielu konwencji i deklaracji kodyfikujących prawa i wolności człowieka w wielu krajach na świecie są one wciąż naruszane. Podczas zajęć uczniowie i uczennice zapoznają się z organami w Polsce, które stoją na straży wolności i praw oraz z ich kompetencjami. Dowiadują się, czym zajmuje się Rzecznik Praw Obywatelskich. Przeglądają się także działalności organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka oraz zastanawiają się, czy mogą one skutecznie przeciwstawić się łamaniu tych praw.

CELE LEKCJI WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Uczeń/uczennica:

- wykazuje, że prawa człowieka muszą być chronione; wyjaśnia rolę Rzecznika Praw Obywatelskich i podaje przykłady jego działań – dział IV pkt 6;
- przedstawia przykłady działań organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka; uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości – dział IV pkt 7;
- podaje przykłady działań Rzecznika Praw Dziecka – dział IV pkt 4;
- **poza podstawą:** przedstawia cele działalności Funduszu Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci.

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA POTRAFI

- wymienić podstawowe prawa osobiste i polityczne oraz wskazać przykłady naruszenia tych praw przez władze we współczesnym świecie;
- wymienić główne cele i metody działania wybranej organizacji pozarządowej zajmującej się ochroną praw człowieka;
- odróżniać zasady i metody działania organizacji pozarządowych od instytucji państwowych zajmujących się ochroną praw człowieka.

METODY PRACY

- praca w parach lub grupach
- praca własna
- praca z tekstem
- minidyskusja
- rozmowa nauczająca

JAK PRZEPROWADZIĆ ZAJĘCIA?

WPROWADZENIE

1. „Co by było, gdyby...” (praca własna). Poproś uczniów, by wyobrazili sobie, że w naszym kraju nagle przestają obowiązywać wybrane prawa i wolności człowieka (np. wolność słowa, prawo własności, prawo do odpoczynku, prawo wyborcze, wolność sumienia i wyznania, prawo do zgromadzeń). Zadaniem uczniów jest wypisanie konkretnych skutków, jakie mogą wystąpić w związku z uchYLENIEM

każdego z tych praw. Wysłuchaj uczniowskich propozycji na forum, a następnie porozmawiajcie ze sobą o tym, jak będzie wyglądać życie przeciętnego obywatela w państwie bez tych zapisów. Czego nie będzie mógł obywatel robić? Jakie dodatkowe uprawnienia zyska władza? Na koniec zapytaj uczennice i uczniów, czy chcieliby żyć w takim państwie.

ROZWINIĘCIE

2. „Jak bronić swoich praw?” (praca z tekstem, praca w parach). Połącz uczniów w pary i poproś, by zapoznali się z tekstem „Jak bronić swoich praw?” (s. 123–124). Podczas lektury uczniowie wypisują w zeszytach najważniejsze pojęcia, a następnie omawiają przeczytany tekst i wspólnie wyjaśniają znaczenie wypisanych w zeszytach terminów. Poproś, aby wybrane osoby przedstawiły na forum klasy procedury ochrony praw i wolności dostępne polskim obywatelom, wypisując na tablicy nazwy instytucji krajowych, do których mogą się oni zwrócić (sądy powszechne, Trybunał Konstytucyjny, Rzecznik Praw Obywatelskich). Zachęć uczniów, by uzupełnili swoje wizualne notatki z poprzednich zajęć. Wyjaśnij, że na dzisiejszych zajęciach poznają inne instytucje, których celem jest ochrona praw człowieka; bez wątpienia są one potrzebne na całym świecie, a zwłaszcza w tych państwach, w których instytucje nie tylko nie chronią praw obywateli, ale wręcz je łamią.

3. „Na straży” (praca własna, praca z tekstem). Wyjaśnij, że jednym z najważniejszych organów państwowych stojących na straży praw obywateli jest Rzecznik Praw Obywatelskich. Poproś, by uczniowie samodzielnie przeczytali krótką informację o jego działalności, a następnie zdecydowali, które z zamieszczonych na stronie 124 stwierdzeń są prawdziwe, a które fałszywe (zdania prawdziwe zapisują w zeszytach). Poprawność wykonania zadania uczennice i uczniowie oceniają w parach, wymieniając się swoimi zapiskami.

Na koniec podsumuj wiadomości o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich, podając przykłady spraw, jakie obywatele sygnalizowali mu w latach 2022–2023 (patrz: ramka „Obywatelki i obywatele zgłaszają Rzecznikowi...” na s. 124), zwróć uwagę, że duża ich różnorodność (a także liczebność) dowodzi, że nasze prawa są łamane w wielu aspektach życia.

4. „Co mogą organizacje pozarządowe?” (praca z tekstem, praca w parach). Poproś uczniów o przeczytanie tekstu „Co mogą organizacje pozarządowe?” (s. 125–126). Tekst jest długi, więc mogą go podzielić na dwie części i każdą część przeczytać w parach po cichu. Po zrelacjonowaniu sobie nawzajem swoich fragmentów, uczennice i uczniowie powinni mieć czas na zgłaszanie wątpliwości i zadawanie pytań. Następnie poproś, by odpowiedzieli (nadal w parach) na następujące pytania:

- *Kto może stanąć w Polsce i w innych krajach w obronie pokrzywdzonych?*
- *Na jakich zasadach organizacje pozarządowe opierają swoje działanie?*
- *Jakie cele sobie stawiają?*
- *Jakie metody działania stosują w obronie praw i wolności?*

Uczniowie mogą przygotować schemat, aby przedstawić najważniejsze wnioski. Po wykonaniu zadania powinni zapoznać się z tekstem w ramce „Cele i metody” na s. 126 i uzupełnić swoje notatki.

Podsumowując zwróć uwagę uczniów na polskie organizacje pozarządowe działające na rzecz praw człowieka. Podkreśl, że wiele z nich, w tym także zajmujących się ochroną praw człowieka, nie zatrudnia wielu osób. Te zazwyczaj małe gru-

py ludzi zajmują się często jednym wybranym problemem w swoim najbliższym otoczeniu (np. osiedlu, wiosce, miasteczku, gminie). Podaj 2–3 przykłady. Wyjaśnij też, jak ważną rolę w organizacjach pozarządowych pełnią wolontariusze (także sami uczniowie i uczennice). Poproś, żeby uczniowie podali, jeśli znają, przykłady organizacji lokalnych bądź ogólnopolskich. Jeśli będą mieli trudność ze wymieniem nazw organizacji, mogą wskazać problemy, jakie występują na ich osiedlu, w gminie lub mieście, a którymi mogłyby zająć się takie organizacje. W wykonaniu polecenia pomoże spis polskich organizacji pozarządowych działających na rzecz praw człowieka. Dobrym pomysłem jest – jeśli to możliwe – zaproszenie na lekcję działacza jednej z tych organizacji.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 63
ćwicz. 5

ZAKOŃCZENIE

5. Podsumowanie (minidyskusja). Poproś uczniów, aby odpowiedzieli na następujące pytania: *Czym różnią się metody działania organizacji pozarządowych od innych znanych ci sposobów ochrony praw człowieka? Czy metody działania organizacji pozarządowych mogą być – twoim zdaniem – skuteczne? W jakiej sytuacji politycznej organizacje niezależne od rządu są szczególnie potrzebne?*

6. „Miniprzewodnik” (praca w parach lub w grupach, praca domowa dla ochotników). Zaproponuj uczniom opracowanie miniprzewodnika, który zawierałby spis organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw człowieka (patrz: ćwiczenie pod tym samym tytułem na s. 126). Poproś, aby w przewodnikach znalazły się przede wszystkim te organizacje, które zajmują się ochroną praw najczęściej naruszanych w przypadku młodych ludzi. Przewodniki te mogą zostać opublikowane na stronie internetowej szkoły lub w szkolnej gazecie.

ĆWICZENIA DODATKOWE

→ Ćwiczenie z „Zeszytu ćwiczeń”. Poproś uczniów, by przeczytali w domu historię o losach obywatela pewnego państwa, który został bezpodstawnie oskarżony o poważne przestępstwo i napisali alternatywną opowieść o tym, jak potoczyłaby się ta historia w praworządnym kraju (ćwiczenie 2 w „Zeszycie ćwiczeń” na s. 62).

→ Ćwiczenie z „Zeszytu ćwiczeń”. Podziel uczniów na kilkusobowe grupy. Każdy zespół ma za zadanie „założyć” (czyli wymyślić) organizację obywatelską, która będzie się zajmować ochroną praw człowieka. Uczniowie powinni stworzyć nazwę organizacji, określić jej cele, zasady działania oraz podać kilka metod, którymi będą się posługiwali. Sprawdź, czy polecenie zostało dobrze zrozumiane. Upewnij się, czy uczniowie wiedzą, czym różnią się od siebie zasady, cele i metody działania organizacji oraz sprawdź, czy organizacja, którą „powołali”, jest rzeczywiście organizacją pozarządową (ćwiczenie 4 w „Zeszycie ćwiczeń” na s. 63).

Kiedy wszystkie zespoły będą gotowe, wybrani do tego celu sekretarze zaprezentują wyniki pracy. Innym, ciekawym rozwiązaniem jest zorganizowanie kongresu, podczas którego przedstawiciele nowo powstałych organizacji będą je prezentować pozostałym delegatom, odpowiadając na pytania dziennikarzy oraz zachęcając do włączania się i wspierania ich działalności.